

ISSN 2587- 2001

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:1 – Sayı:1- Ağustos 2017

koynunda büyüdük

ANASAY

---

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi - ISSN 2587- 2001

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
GENÇDES

İÇİNDEKİLER

Nagehan GÜLER	15
CENGİZ HÂN'IN MÂVERÂÜNNEHİR'İ ZAPTI (1220) / CENGİS KHAN'S CONQUEST OF TRANSOXANIA (1220)	
Pir Murat SİVRİ	37
TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNE YENİDEN DÖNÜŞ SÜRECİ (1946-1949) / TURNING BACK PROCESS OF RELIGIOUS EDUCATION IN TURKEY (1946-1949)	
Damlanur KÜÇÜKYILDIZ	57
ATMA TÜRKÜLERDE GELİN-KAYNANA ÇATIŞMASI / CONFLICT BETWEEN DAUGHTER-IN LAW AND MOTHER-IN LAW IN ATMA TURKU	
Özgür GÜLBUDAK	71
KIZILDENİZ'İ GEÇİŞ KONULU İKİ TABLONUN İNCELENMESİ / STUDY ON TWO PAINTINGS ABOUT CROSSING OF THE RED SEA	
Yakup ŞAHİNER	85
MUSTAFA NAİMÂ EFENDİNİN HAYATI, TARİHÇİLİĞİ VE ESERİ HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME / A BRIEF REVIEW OF MUSTAFA NAİMA EFENDİ'S LIFE, HISTORIOGRAPHY AND THE WORK	
Elif KOLİKPİNAR	101
BAĞIMSIZLIK DÖNEMİ AZERBAIJAN CUMHURİYETİNDE EĞİTİM VE DİL / EDUCATION AND LANGUAGE IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN DURING THE INDEPENDENCE PERIOD	
Sait YILDIRIM	117
YOKSULLUK KÜLTÜRÜ KAPSAMINDA "SİLAH ve NAMUS" FİLMİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ / SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF THE "SHOOT AND HONOR" FILM IN THE SCOPE OF POVERTY CULTURE	

Semih İPEK	137
BİR KAZAK KÜYÜ: “AKSAK KULAN” / A KAZAKH KUI: “AKSAK KULAN”	
Murat ÖZTÜRK	149
JOHN LOCKE’UN SİYASET FELSEFESİNDE DOĞA DURUMU VE ONDAN ÇIKIŞ / THE STATE OF NATURE IN JOHN LOCKE’S PHILOSOPHY OF POLITICS AND LEAVING OF IT	
Beyazıt SÖYLEMEZ	163
HASSA İLÇESİ’NDE TARİHİ VE ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALAR / THE HISTORICAL AND ARCHAEOLOGICAL STUDIES IN THE TOWN OF HASSA	
Habip TOKGÖZ	183
İSRAİL DEVLETİ’NİN KURULUŞUNDA THEODOR HERZL VE SİYONİZM / ESTABLISHMENT OF THE STATE OF ISRAEL; THEODOR HERZL AND ZIONISM	
İshak KÜÇÜKYILDIZ	197
TORTUM ÇAYI HAVZASININ TARİHİ COĞRAFYASI / HISTORICAL GEOGRAPHY OF TORTUM BROOK BASIN	
Muhammet Nuri CEYLAN	223
HÂMİT ZÜBEYR KOŞAY’IN TÜRK LÜK DÜŞÜNCE Sİ VE İZGÜ MESCİD ADLI ESERİ / HÂMİT ZÜBEYR KOSAY’S TURKISH DEFINITION AND LITERATURE IZGÜ MESCİD	

BAĞIMSIZLIK DÖNEMİ AZERBAYCAN CUMHURİYETİNDE EĞİTİM VE DİL

EDUCATION AND LANGUAGE IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN DURING THE INDEPENDENCE PERIOD

Elif KOLİKPİNAR*

ÖZET

Dil, insanın yaşamında merkezde yer alan temel yapı taşlarından biridir. Çünkü dil, bilgilerin gelecek nesillere aktarılmasında, bireyin sosyalleşmesinde ve toplum bilinci oluşturmasında önemli rol oynamaktadır. Bu bakımdan her toplum dilini özellikle eğitim noktasında korumak, geliştirmek istemiş ve çeşitli devlet politikaları düzenlemişlerdir.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde, Bağımsızlık sonrası süreçte Azerbaycan diliyle eğitim giderek artmaya başlamıştır. Eğitimin yaygınlaşmasıyla beraber okur-yazar oranının da arttığı görülmektedir. Bununla beraber bağımsızlık döneminde, Azerbaycan diliyle eğitim ve okur-yazarlık oranı her ne kadar artmış olsa da, Rusça konuşma dilinde olduğu gibi eğitim dilinde de etkisini devam ettirmektedir. Son dönemlerde Rusçanın yanı sıra İngilizcenin de eğitim alanında kendine yer bulduğu kaydedilmiştir. Rusça ve İngilizcenin eğitim dili olarak kullanılması, Azerbaycan dilinin eğitimde kullanılma oranını azalmamaktadır. Çünkü devlet politikası gereği diğer etnik gruplar kendi dillerinde eğitim aldıklarında dahi Azerbaycan dilinde eğitim almak zorundalardır. Buna göre Azerbaycan Cumhuriyeti'nde, Azerbaycan dilinin eğitimde önemsendiğini ve koruma altına alındığını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Bağımsızlık dönemi, Eğitim, Dil

* Atatürk Üniversitesi (Erzurum), Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü/Arş.Gör. elif.kolikpinar@atauni.edu.tr

ABSTRACT

Language is one of the main building blocks that is at the center of human life. Because language has a crucial role in transmitting the knowledge to next the generations, in the socialization of an individual and in creating a community consciousness. Therefore, each society aspires to protect and develop their language -especially in education-, and they make various state policies.

Following the independence, education in Azerbaijani increased gradually in the Republic of Azerbaijan. With the education becoming more widespread, the rate of literacy increased as well. Although the rate of literacy and education in Azerbaijani increased during the independence period, the effect of Russian was still observed both in spoken language and in education language. Along with Russian, English has been observed recently in the education field as well. Despite having Russian and English as the education language, the rate of use for Azerbaijani in education has not decreased. Because as a requirement of the state policy, even when the ethnical groups get education in their own language, they still have to get their education in Azerbaijani. It demonstrates that education in Azerbaijani is cared and protected in the Republic of Azerbaijan.

Keywords: Azerbaijan, Period of Independence, Education, Language

GİRİŞ

1928 yılında Türkmençay Antlaşmasıyla Çarlık Rusya'sı tarafından güney ve kuzey olmak üzere ikiye ayrılan Azerbaycan Cumhuriyeti, 18 Ekim 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Ülkenin nüfusu son sayımlara göre 9.705.600'e ulaşmıştır. Bu nüfusun 5.125.400'ü şehirde, 4.553.200'ü köyde yaşamaktadır. Yüz ölçümü 86.600 km²'dir. Güneyinde İran, kuzeyinde Rusya ve Gürcistan, batısında Ermenistan güneybatısında ise Türkiye bulunmaktadır. Bununla beraber doğusunda da Hazar Denizi'ne kıyısı vardır. Ülkede okur-yazar oranı ve anadilde konuşanların sayısı yüzde yüze yaklaşmıştır. İki dilli olanların sayısı ise 4.000.000'dur. Oku-yazar oranının ve anadilde konuşan sayısının oldukça yüksek olduğu Azerbaycan'da iki dil bilen sayısı da ülkenin nüfusunun yarısına yakındır.

Resim 1. Azerbaycan Coğrafi Haritası

“Belirli bir bölgede ya da belirli bir bölgede yaşayan bir toplum tarafından kullanılan diller, dillerin çeşitliliği, bölgesel değişkelerinin olup olmaması, dillerin genetik olarak yakınlık ya da uzaklığı, konuşur sayısı, dillerin işlev alanları, hukuksal olarak konumları ve ilişkileri, nasıl bir hiyerarşi içinde buldukları, toplumun bireylerinin dillerin saygınlığı hakkındaki değerlendirmeleri gibi ölçütler o topluluk ya da bölgedeki dil durumunu belirler” (Killi Yılmaz 2016: 245).

Gülsüm Killi Yılmaz bir başka çalışmasında ise dil durumunu şöyle izah etmektedir:

“Çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan tanımlamalarda vurgu yapılan temel unsurlar incelendiğinde dil durumu ile ilgili dikkat çektikleri temel nokta dil durumunun belirli bir bölgeyi, belirli bir bölgede yaşayan toplulukları, bu toplulukların kullandığı bütün dil türlerini kapsamasıdır. Sadece belirli

bir bölgedeki dillerin hangi iletişim alanlarında kullanıldıkları, hukukî olarak birbirleriyle nasıl ilişki içinde oldukları, işlevleri, işlev alanları gibi çeşitli dil oluşumlarının toplumsal ve işlevsel olarak sınırlarının çizilmesi değil, dil oluşumlarının nasıl bir hiyerarşi içinde buldukları, işlevlerini yerine getirdikleri ve toplumun bireylerinin dile karşı tutumu da bu kavram içinde ele alınan konulardandır” (Killi Yılmaz 2010: 3).

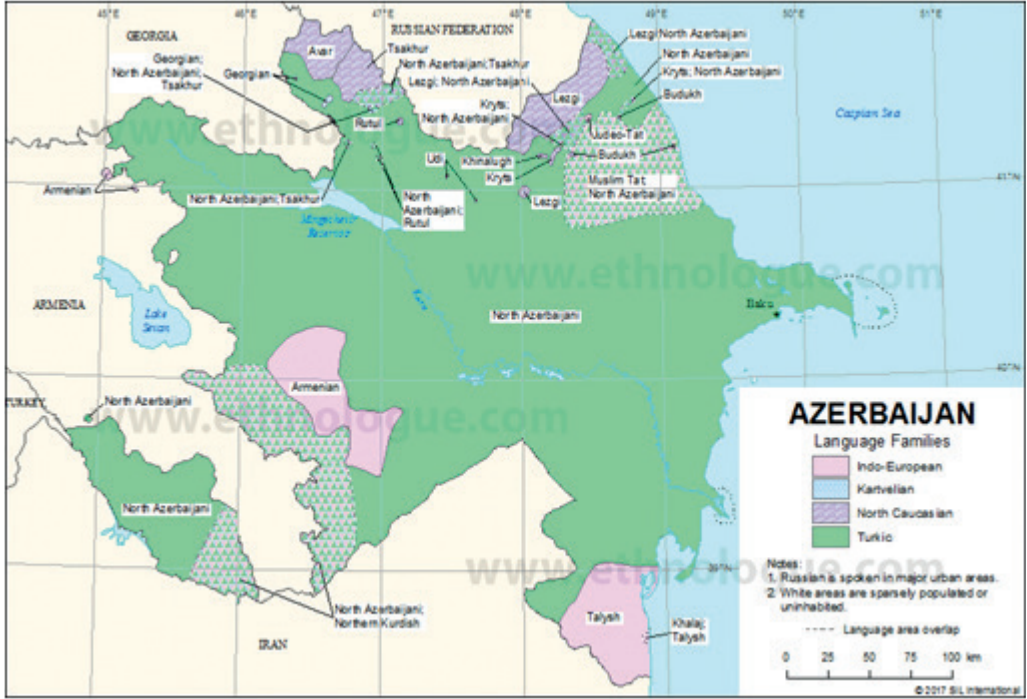
Dil durumu aynı zamanda uluslarda etkili olan eğitim dilini de şekillendirir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin eğitim dili, anayasasının 21. Maddesinde devlet resmî dili olan Azerbaycan dilidir. Ancak anayasada yer alan bilgilere göre burada yaşayan her bir vatandaş kendi ana dilinde eğitim alma hakkına da sahiptir (Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası 2017).

Dil durumu ve eğitim arasındaki ilişki toplumunda konuşulan dil sayısı ile ilgilidir. Çok dilli uluslarda konuşma ve eğitim dili değerlendirildiğinde, elit tabaka ve sıradan halk arasında konuşulan dillerde farklılıklar görülebilmektedir. Azerbaycan bu bakımdan çok dilli toplumlar arasında değerlendirilebilmektedir. Toplumun büyük bir kısmı her ne kadar Azerbaycan dilinde konuşsa da eğitim dili olarak Rusça önemli bir yerdedir. Bu durum Rusçayı konuşma dilinde de önemli kılmaktadır. Son dönemlerde ana dilde eğitim yaygınlaşmış olmasına karşın Rusça Azerbaycan Cumhuriyetinde önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan ana dilde eğitim, özellikle birden fazla resmî dili veya birden fazla konuşma dili olan uluslarda önemli bir konudur. Her ulus bu açıdan kendi dil ve eğitim politikasını uygulamaktadır. Azerbaycan'daki eğitim sistemini ise Muhammer Ergün makalesinde şu şekilde açıklamaktadır:

“Azerbaycan eğitim sisteminin genel esaslarını, 1992 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi tarafından kabul edilen ‘Tahsil Kanunu’ belirlemektedir. Altı bölümden oluşan Tahsil kanununun birinci bölümü ‘Genel Maddeler’ başlığını taşımaktadır. İkinci bölümü ‘Eğitim Sistemi’, üçüncü bölümü ise ‘Eğitim Sisteminin Yönetimi’ oluşturmaktadır. Dördüncü bölümde ise ‘Eğitim Projesinin İştirakçileri’ başlığı altında eğitime doğrudan veya dolaylı katılanlar incelenmektedir. Beşinci bölümde ‘Eğitim Finansmanı’ ile ilgili maddeler vardır. Son bölüm ‘Eğitim Alanında Uluslararası İşbirliği’ başlığını taşımaktadır. Irkı, milli ve dini mensubiyeti, dili, cinsi, yaşı, sağlığı, maddi durumu, siyasi görüşü gözetilmeksizin vatandaşların eğitim hakkı tahsil kanunu ile güvence altına alınmıştır. Vatandaşların eğitim türünü, okulunu ve eğitim dilini seçme

serbestliği vardır. Azerbaycan eğitimi, demokratik bir karakter taşımakta olup genel dünyevi değerler, milli zemin üzerinde öğretilmektedir. Azerbaycan'da eğitimin dayanağı anayasa, yasalar, tahsil kanunu ve uluslararası anlaşmalarıdır” (Ergün 1997: 501).

Resim 2. Azerbaycan Dil Haritası

Yukarıda her ne kadar vatandaşların kendi eğitim dillerini seçmekte serbest oldukları söylene de yine tahsil kanuna göre, Azerbaycan'da yaşayan tüm etnik gruplar Azerbaycan Dili ve Edebiyatı, Azerbaycan Tarihi, Azerbaycan Coğrafyası derslerini almak şartı ile kendi ana dillerinde eğitim alabilmektedirler (Ergün 1997: 501). Bu madde esas alındığında Azerbaycan'da devletin resmî dilini korumak gayesi içerisinde olduğu görülmektedir. Bu kanun Sovyetler Birliđi dağıldıktan 1 yıl sonra 1992'de yasalaştırılmıştır. Dolayısıyla Azerbaycan Cumhuriyeti'nin hem eğitim hem de resmî dili Azerbaycan Türkçesi olmuş ve devlet bu şekilde dilini koruma altına almıştır.

1. Azerbaycan'da Eğitim Sistemi

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde eğitim süresi üç aşamadan; ilkokul, genel orta ve tam orta yani ilkokul, ortaokul ve lise olmak üzere üç temel aşamada

gerçekleşmektedir. Temel eğitimin verildiği kurumlar dışında “Peşe” olarak adlandırılan meslek yüksekokulları ve kolejler de ülkede faaliyet göstermektedir. İlkokul eğitimi altı yaşından itibaren başlamaktadır. Ortaokulla birlikte dokuz yıllık bir eğitimi süresini kapsamaktadır. Daha sonra lise eğitimi alınmakta ve ülke vatandaşları lise eğitimini tamamladıktan sonra yükseköğretim kurumlarında eğitimlerini devam ettirmektedirler.

Tablo 1. Azerbaycan’da Genel Eğitim Kurumlarının Dağılımı

Öğretim Yılı	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam	Engelliler İçin
1990-1991	520	1.148	2.578	4.246	22
1995-1996	526	975	2.961	4.462	18
1999-2000	481	921	3.126	4.528	21
2000-2001	470	922	3.136	4.528	20
2001-2002	446	923	3.149	4.518	20
2002-2003	431	926	3.157	4.514	19

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu

1.1. İlkokul ve Ortaokul Eğitimi

Azerbaycan Cumhuriyeti’nde, dokuz yıllık ilkokul ve ortaokul eğitimi verilmektedir. İlkokul eğitiminin amacı, çocuklarda okuma, yazma, hesaplama gibi yetenekleri geliştirmek; insan ve toplum bilincinin yanı sıra pozitif bilimlerin de temelini atmaktır. İlkokul eğitimi, altı yaşından itibaren başlamaktadır. Eğitimi süresi birinci ve dördüncü sınıf aralığına tekabül etmektedir. “*Azerbaycan’da okulların tamamı her yılın 1 Eylül tarihinde eğitim-öğretime başlar. Bu nedenle ilkokula 1 Eylül’e kadar 6 yaşını bitirmiş olan çocuklar kabul edilir. Genellikle ilk, orta ve lisenin eğitim-öğretimi aynı binada sürdürülmektedir*” (Seferov 2004: 366).

Ortaokul ise ülkede zorunlu olarak verilmektedir. Ortaokul eğitiminin amacı ise, çocuklarda konuşma, yazma ve iletişim becerilerini geliştirebilmektir. “Genel orta eğitim beşinci-dokuzuncu sınıfları kapsar. Azerbaycan Cumhuriyeti’nde genel orta eğitim mecburidir. Genel orta eğitim aşamasında topyekûn puanlama yapılır ve eğitimi tamamlayan öğrencilere devlet belgesi - şahadetname verilir. Genel orta eğitim belgesi eğitimin sıradaki aşamasına devam etmek için esastır” (Azerbajans 2017). Eğitim genel itibariyle Azerbaycan Türkçesiyle verilmektedir.

1.2. Lise Eğitimi

Lise eğitimi, dokuz yıllık zorunlu eğitim sürecinin ardından gelmektedir. Lise eğitiminin amacı; milli değerlerini bilen, insan hak ve özgürlüklerinin farkında olan bireyler yetiştirmenin yanında yine matematik, fizik, coğrafya, tarih, edebiyat, coğrafya vs. dersleri daha kapsamlı öğretebilmektedir. Lise düzeyi on ve on birinci sınıfları kapsamaktadır. “Azerbaycan’da, 9 yıllık eğitimden sonra, “Peşe mektebi” denilen meslek liselerinde 2-3, “Teknikum”larda 4 yıl öğrenim verilir. İlk iki yıldan sonrası ön lisans olarak kabul edilmektedir. Ayrıca orta öğretimi bitirenlerden isteyenlere 6 aydan 2 yıla kadar süren mesleki kurs eğitimi verilmektedir. Mesleki eğitim 16- 30 yaş arasında sürdürülür” (Seferov 2004: 367).

1.3. Meslek Yüksekokulları Eğitimi

“Azerbaycan’da orta ihtisas mektepleri olarak adlandırılan meslek yüksekokulları teknikum ve kolej adıyla anılan lise üstü öğrenim veren kurumlardır” (Seferov 2004: 368).

Meslek yüksekokullarında verilen eğitimin amacı; toplumun ihtiyaçları doğrultusunda oluşan boşluklara vasıflı elemanlar yetiştirebilmektedir. Bu doğrultuda, söz konusu eğitim kurumlarında ekseriyetle sanatsal ve topluma yönelik meslekler üzerine eğitim verilmektedir.

Meslek yüksekokulları genel orta eğitim temelinde toplumun ve işgücü piyasasının taleplerine uygun olarak, değişik sanatsal ve toplumsal meslekler üzere meslek edinmeyi sağlamaktadır. Meslek yüksekokulları mülkiyet biçimine bakılmaksızın meslek eğitim kurumlarında, ayrı-ayrı teşkilat, kurum, işgücü borsaları, istihdam kurumları vs. kurumların eğitim kurumlarında gerçekleştirilir ve meslek eğitimi belgesi yüksek eğitim kurumlarına dâhil olma hakkı vermektedir (Azerbajans 2017).

Tablo 2. Azerbaycan’da yüksekokul ve öğrenci sayılarının dağılımı

Öğretim Yılı	Yüksek Okul Sayısı	ÖĞRENCİ SAYISI				Kazanan Öğrenci Sayısı	Mezun Öğrenci Sayısı
		Örgün Öğretim	İkinci Öğretim	Açık Öğretim	Toplam		
1990-1991	78	37.600	5200	16.000	58.800	20.600	20.300
1993-1994	78	20.200	1400	12.300	33.900	8800	11.500
1995-1996	78	24.500	500	5500	30.500	8900	8200
1998-1999	73	28.800	-	6900	35.700	12.000	9900
2000-2001	68	33.100	-	8100	41.200	14.300	10.900
2003-2004	55	40.650	-	11.600	52.250	15.850	-

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu

1.4. Üniversitede Öğretim

Yükseköğretim kurumlarında verilen eğitim en üst seviyede verilen eğitimlerdir. Bu doğrultuda üniversite, konservatuar veya enstitülerin birincil hedefi; işgücü piyasasının talebini dikkate almak ve yüksek ihtisaslı uzmanların yetişmesini sağlamaktır. Yükseköğretim kurumları Azerbaycan Tahsil Nazirliği (Eğitim Bakanlığı) ne bağlı olarak faaliyet göstermektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti’ndeki yükseköğretim kurumlarında eğitim lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır.

1.4.1. Lisans Eğitimi

“Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra, 1992 yılından itibaren merkezi test sınavı ile Yükseköğretim Kurumlarına öğrenci almaktadır. Üniversiteler genellikle Bakü’de toplanmış olup, Bakü Devlet Üniversitesi hariç, üniversiteler belli uzmanlık alanlarına göre kurularak ilgili olduğu uzmanlık alanının adı ile anılırlar (Örneğin, İktisat Üniversitesi, Pedagoji Üniversite vb. gibi). Azerbaycan’da 17-18 yaşından başlayan yükseköğretimde yaşın üst sınırı yoktur. Öğrenim süresi Tıp Üniversitesinde 6 yıl diğer tüm üniversitelerde ise 4 yıldır” (Seferov 2004: 386). Lisans eğitimini tamamlayan öğrencilere “lisans” yüksek meslek dereceli diploma verilmektedir.

Tablo 3. Azerbaycan’da Üniversite ve Öğrenci Sayılarının Dağılımı

Öğretim Yılı	Üniversite Sayısı	ÖĞRENCİ SAYISI				Kazanan	Mezun
		Örgün Öğretim	İkinci Öğretim	Açık Öğretim	Toplam Öğrenci Sayısı		
1990-1991	17	60.400	16.700	28.000	105.100	19.500	18.200
1995-1996	23	58.600	6200	21.500	86.300	15.400	18.700
2000-2001	25	74.700	100	16.200	91.000	20.500	19.900
2001-2002	25	80.400	100	18.500	99.000	23.500	23.000
2002-2003	26	81.100	150	20.400	101.650	18.100	24.300
2003-2004	27	81.100	150	22.750	104.000	22.000	-

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu

1.4.2. Yüksek Lisans Eğitimi

Yüksek lisans eğitim aşamasında, öğrencilerin akademik yönlerini geliştirmesine ve bilimsel, pedagojik faaliyetlerde bulunmalarına yönelik eğitim programları düzenlenmektedir. Yüksek lisans eğitimi, ders ve tez dönemi olarak iki aşamada gerçekleştirilmektedir. Eğitim süresi tezini savunmasıyla sona ermektedir. Tezini başarıyla savunan öğrenci “yüksek lisans” diploması olarak alanında uzmanlık derecesi almaktadır.

1.4.3. Doktora Eğitimi

Doktora eğitimi, yükseköğretimin en yüksek seviyesidir. Eğitim, bilimsel faaliyet gösteren kurumlarda düzenlenen doktora programları kapsamında verilmektedir. Azerbaycan’da doktora eğitimi iki aşamalı olarak gerçekleştirilmektedir. Tezini başarıyla savunan adaylar, felsefe doktoru ve bilimler doktoru şeklinde iki ana bilim alanında doktor derecesi almaktadırlar.

“Azerbaycan Cumhuriyeti’nde bilimsel derecelerin verilmesi “Dissertantura” olarak adlandırılan programa göre gerçekleştirilmektedir. Bu programa yükseköğretim kurumlarında ve bilimsel teşkilatlarda çalışan bilimsel ve pedagojik performansla sahip şahıslar. Kabul ve bilimsel derecelerin verilmesi şart ve usulü ilgili yürütme organı tarafından belirlenir” (Azerbaijans 2017).

2. Azerbaycan Dili veya Edebiyatı Dersi Veren Üniversiteler ve Eğitim Dilleri

1. Azerbaycan Bakü Slavyan Üniversitesi; Azerbaycan Dili ve Edebiyatı ve Azerbaycan Filolojisi dersleri verilmektedir. Eğitim dili; Azerbaycan dili'dir.

2. Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi; Azerbaycan Dil Bilimi, Azerbaycan Klasik Dil Bilimi, Azerbaycan Modern Edebiyatı, Azerbaycan Halk Edebiyatı dersleri verilmektedir. Eğitim dili; Azerbaycan dili ve Rusça'dır.

3. Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi; Azerbaycan Dili ve Edebiyatı dersi verilmektedir. Eğitim dili; Azerbaycan dili'dir.

4. Azerbaycan Nahçıvan Devlet Üniversitesi; Azerbaycan Dili ve Edebiyatı dersi verilmektedir. Eğitim dili; Azerbaycan dili ve Rusça'dır.

5. Azerbaycan Milli İlimler Akademisi; Azerbaycan Dili ve Edebiyatı dersi verilmektedir. Eğitim dili; Azerbaycan dili, Rusça ve İngilizce'dir.

6. Azerbaycan Özel Hazar Üniversitesi; Azerbaycan Dili ve Edebiyatı dersi verilmektedir. Eğitim dili; İngilizce'dir.

7. Azerbaycan Devlet Diller Üniversitesi; Azerbaycan Dili dersi verilmektedir. Eğitim dili; Azerbaycan dili ve Rusça'dır.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yukarıda adı geçen üniversiteler dışında da üniversiteler bulunmaktadır. Ancak bu üniversitelerde Azerbaycan dili veya edebiyatına yönelik ders verilmemektedir. Söz konusu derslerin verildiği üniversitelerin ikisinde eğitimin Azerbaycan diliyle, diğerlerinde Azerbaycan diliyle beraber Rusça ve İngilizce olarak verildiği dikkat çekmektedir. Her ne kadar Azerbaycan'da eğitim dili ve resmî dil Azerbaycan Türkçesi olarak kayıtlara geçmiş olsa da görüldüğü üzere Rusçanın etkisinin halen devam ettiği açıktır.

3. Azerbaycan Dilinde Eğitim Yöntemi

Prof. B.A. Ahmedov Azerbaycan'daki eğitim yöntemini şu şekilde izah etmektedir: "...eğitim metotları derste gösterilen materyalin öğrencilerin hafızasında yeterli bir biçimde aks ettirilmesi, fennin mahiyetinin anlaşılması ve kanunlarının idrak edilmesi için öğretmenlerin tatbik ettiği kurallar toplamı... birliğidir" (Rehimov 2015: 164). Buna göre Azerbaycan'da uygulanan eğitim yöntemi üç ana başlığa ayrılmaktadır.

1. Pratik yöntemler
2. Görsel yöntemler
3. Uygulamalı yöntemler

Beşir Ehmedov ise Azerbaycan dilinin öğretilmesinde uygulanan gramer kurallarını şu şekilde sıralamaktadır:

“1. Öğrencinin kelime haznesini zenginleştirmek için, ilk olarak kavramları benimsetmek gerekir. Örneğin; öğretmen öğrenciye *taxəllüs* ve *ləqəb* sözcüklerini öğretmek istediğinde, bunun için *taxəllüs* ve *ləqəb* sözcüklerinin esas anlamlarını benimsetmek zorundadır.

2. Her bir sözcük türünün gramer işaretini, sözcüğün semantik durumuna göre anlatmak gerekir. Örneğin; ismin gramer işaretlerinin temelini sözcüğün semantik durumu, yani eşyanın adını bildirmesi teşkil etmektedir.

3. Öğrencinin edebi eserleri düzgün okumasını sağlamak için ilk önce ona aynı eserin mazmununu, fikrini, sanatsal özelliklerini benimsetmek gerekir.

4. Öğrencinin öğrendiği kelimeyi geliştirmek için, ilk olarak iyi öğrenip öğrenmediğine dikkat edilmektedir. İstenilen seviyede öğrenilip öğrenilmediği de kelimenin cümle içerisinde uygun bir şekilde kullanılmasından anlaşılmaktadır (Ehmedov 2007: 68-70).

Bu metotların dışında eğitim materyallerinin içeriğinin daha iyi kavranması için çeşitli kurallar da geliştirilmektedir.

4. Azerbaycan’da Okur-Yazar Oranı

Eğitim durumu, bir ülkenin bir bölgenin veya bir yerleşim merkezinin gelişmişliğinin belirleyici ölçütlerinden birisidir. Eğitim, insanların doğal, sosyal, kültürel ve ekonomik olaylara bakış açılarına yön vermektedir. Eğitim seviyesi yüksek bir toplum, ülkenin büyüme ve gelişmesinde önemli rol oynar. Azerbaycan eğitim seviyesi sürekli yükselmekte olan bir ülkedir. Okul sayısının artmasıyla birlikte okur-yazar oranı da giderek artış göstermektedir. (Seferov 2004: 370)

Azerbaycan Cumhuriyeti’nin son verilere göre toplam nüfusu 9.705.600’e ulaşmıştır. 2009’da yapılan ölçümlerde Azerbaycan nüfusunun okur-yazarlık oranı 99,8 olarak tespit edilmiştir. 15 ve daha yukarı yaş grubunda kadınların okur-yazarlık oranı şehirlerde 99,7, köylerde 99,7 iken; erkeklerin okur-yazarlık oranı, şehirlerde 99,9, köylerde 99,9’dur.

Tablo 4. 15 yaş üstü grubunda okur-yazarlık oran

Yıl	Kadın			Erkek		
	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam
1989	96,2	98,5	94,3	98,2	99,3	97,1
1999	98,4	99,3	97,6	99,2	99,6	98,7
2007	99,2	99,6	98,9	99,8	99,9	99,7
2008	99,4	99,7	99,0	99,8	99,8	99,7
2009	99,8	99,9	99,7	99,7	99,8	99,7
2010	99,8	99,9	99,7	99,7	99,8	99,7
2011	99,8	99,9	99,7	99,7	99,8	99,7
2012	99,8	99,9	99,7	99,7	99,8	99,7
2013	99,8	99,9	99,7	99,7	99,8	99,7
2014	99,8	99,9	99,7	99,7	99,8	99,7
2015	99,8	99,9	99,7	99,7	99,8	99,7
2016	99,8	99,9	99,7	99,7	99,8	99,7

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu

Okur-yazar oranı oldukça yüksek olan Azerbaycan'da 15 yaş ve yukarı yaş grubunda eğitim seviyesi de yüksektir. Okur-yazar oranlarında olduğu gibi eğitim seviyesi oranları da her yıl artış göstermektedir. Özellikle son yıllarda nüfusun yarısından çok daha fazlasının herhangi bir eğitim kurumunda öğrenim görmüş olduğu saptanmaktadır.

Tablo 5. 15 yaş üstü grubunda eğitim seviyesi

Yıl	Genel Ortaokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Toplam
1979	1046	1277	374	301	2998
1989	905	2061	683	495	4144
1999	819	3048	681	574	5122
2009	906	4262	577	831	6576
2010	920	4361	592	857	6730
2011	927	4445	602	878	6852
2012	933	4514	609	897	6953
2013	947	4579	618	910	7054
2014	959	4638	626	922	7145
2015	970	4690	633	932	7225
2016	979	4736	636	957	7308
2017	989	4781	672	966	7378

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde okur-yazarlık ve eğitim seviyesi oranları nüfus artışına paralel olarak gelişim göstermektedir. 1989 yılında okur-yazarlık toplam yüzdesi 97,1'den 2016'da 99,7'ye yükselirken, yine aynı yıllar dikkate alındığında toplam eğitim seviyesi oranı kişi sayısına göre 1979'da 2998'den 2016'da 7378'e yükselmiştir.

“Okuma-yazma bilen nüfusun bitirdikleri son öğrenim kurumlarına göre dağılımları incelendiğinde; bitirilen son öğrenim kurumları içerisinde en büyük payı liseyi bitirenler oluşturmaktadır. 1999 yılında liseyi bitirenlerin % 39.83'lük oranına karşın, ortaokulu bitirenler % 13.01, ilkokulu bitirenler % 12.76, yüksekokul bitirenler % 9.6, üniversiteyi bitirenler ise % 8.1'lik bir oran içermektedir. Nitekim son yıllarda liseyi bitirenlerin oranı azalmakta, buna karşın yüksekokul ve üniversiteyi bitirenlerin oranları artmaktadır. Bu da sevinilecek bir durumdur. Çünkü eğitim seviyesi yükselen bir toplum ülkenin büyüme ve gelişmesinde olumlu rol oynamaktadır” (Seferov 2004: 371).

SONUÇ

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde eğitim ve buna bağılı olarak dilin kullanımı, halkın okur-yazar oranı özellikle bağımsızlıktan sonra giderek artmıştır.

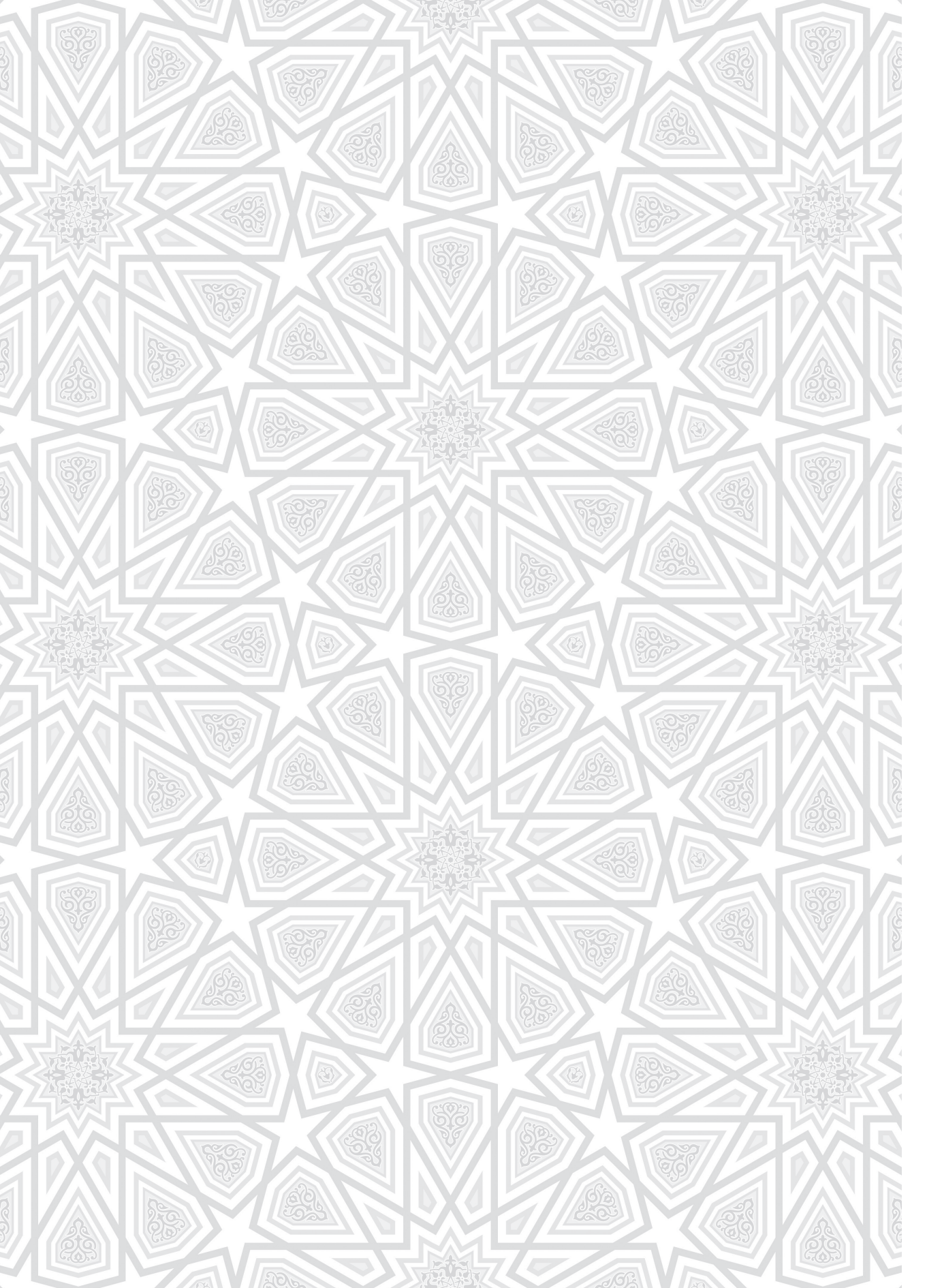
Azerbaycan Cumhuriyeti'nde diğere etnik gruplar Azerbaycan dilinin yanı sıra kendi dillerinde de eğitim alma hakkına sahiptir. Nitekim ülkede eğitim dili olarak Azerbaycan dilinin yanında Rusça ve İngilizce olarak da eğitim verildiğı tespit edilmiştir. Rusça, her ne kadar anayasada resmî dil olarak yer almasa da Azerbaycan dilinden sonra gelen en önemli ikinci eğitim dili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber İngilizcenin de özellikle yükseköğretim kurumlarında eğitim dili olarak kullanıldığı da görülmektedir. Bu durum ülkede eğitimin Azerbaycan dili ve Rusça ağırlıklı olarak verildiğini göstermektedir.

Bağımsızlıkla beraber eğitimin yaygınlaşması ülkede okur-yazar oranının artmasını sağlamıştır. Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumundan elde edilen verilere göre Azerbaycan Cumhuriyeti'nde okur-yazarlık ve eğitim seviyesi oranları nüfus artışına paralel olarak gelişim göstermektedir. 1989 yılında ölçülen okur-yazarlık toplam yüzdesi 97,1 iken, bu oran 2016 yılında 99,7'ye yükselmiştir. Eğitim seviyesi oranı ise kişi sayısına göre 1979 yılında 2998 iken, 2016 yılında 7378'e yükselmiştir. Özellikle 1999 yılından itibaren artan okul sayısı ile buna paralel olarak mezun sayısında yükselme kaydedilmiştir. Bu gelişmelerin ülkede uygulanan devlet politikası gereğı olduğunu söylemek mümkündür. Sovyetler Birliğinin etkisiyle eğitim dilinde Rusçanın da etkili olması kaçınılmazdır. Ancak bu etkinin kırılabilmesi için Azerbaycan dilinde çok sayıda kitap, dergi, gazete neşredilmiş ve Azerbaycan dili önem derecesi bakımından ilk sıraya yerleştirilmiştir.

Sonuç olarak, hareketli nüfus yapısını kontrol altında tutabilmek için, vatandaşların özellikle ana dilinde iyi bir eğitim alması gerekmektedir. Çalışmada günümüz Azerbaycan Cumhuriyeti'nde eğitim ve dil durumuna yönelik birtakım değerlendirmeler yapılarak, ülke vatandaşlarının eğitim seviyesi çerçevesinde Azerbaycan dilinin eğitimdeki önem derecesi belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

- Azerbaijans (2017), *Azerbaijans Web sitesi*: <http://www.azerbaijans.com>
- Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası (2017), *Türk Anayasa Hukuku Sitesi*: <http://www.anayasa.gen.tr>
- Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu (2017), *Azerbaycan Devlet İstatistik Kurumu Web Sitesi*: <http://www.stat.gov.az>
- Azerbaycan Eğitim (2017, Mayıs 15), *Azerbaycan Eğitim Web Sitesi*: <https://www.azerbaycanegitim.com>
- EHMEDOV, Beşir (2007), *Azerbaycan Dili Teliminin Ganunları, Prinsipleri ve Metodları*, Mütercim, Bakü.
- ERGÜN, Muammer (1997), *Azerbaycan Eğitim Sistemi*, Gazi Üniversitesi Yayınları, 499-514.
- ETHNOLGOUE (2017, Mayıs 12), *Ethnologue Web Sitesi*: <http://www.ethnologue.com> adresinden alındı.
- KİLLİ YILMAZ, Gülsüm (2010), *Kuzey ve Güney Sibiryaya Türklerinin Dil Durumu*, Köksav, Ankara.
- KİLLİ YILMAZ, Gülsüm (2016), *Geçmişten Günümüze Şor Türklerinin Dil Durumuna Genel Bir Bakış*, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 244-285.
- NEBİYEVA, Şelale (2010), *Ana Dili Tedrisi Metodikasının Aktual Problemleri*, Azerbaycan Respublikası Tahsil Nazırlığı İلمي Metodik Şurası, Bakü.
- REHİMOV, Ağarehim (2015), *Ana Dilinin Tedrisi Metodikası*, Bakü, Bakü Kızlar Üniversitesi.
- SARAY, Mehmet (1996), *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- SEFEROV, Rehman (2004), *Azerbaycan Nüfusunun Eğitim Açısından Analizi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya.

Nagehan GÜLER

CENGİZ HÂN'IN MÂVERÂÜNNEHİR'İ ZAPTI (1220)

Pir Murat SİVRİ

TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNE YENİDEN DÖNÜŞ SÜRECİ (1946-1949)

Damlanur KÜÇÜKYILDIZ

ATMA TÜRKÜLERDE GELİN-KAYNANA ÇATIŞMASI

Özgür GÜLBUDAK

KIZILDENİZ'İ GEÇİŞ KONULU İKİ TABLONUN İNCELENMESİ

Yakup ŞAHİNER

MUSTAFA NAİMÂ EFENDİNİN HAYATI, TARİHÇİLİĞİ VE ESERİ HAKKINDA KISA BİR DEĞERLENDİRME

Elif KOLİKPİNAR

BAĞIMSIZLIK DÖNEMİ AZERBAJCAN CUMHURİYETİNDE EĞİTİM VE DİL

Sait YILDIRIM

YOKSULLUK KÜLTÜRÜ KAPSAMINDA "SİLAH ve NAMUS" FİLMİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ

Semih İPEK

BİR KAZAK KÜYÜ: "AKSAK KULAN"

Murat ÖZTÜRK

JOHN LOCKE'UN SİYASET FELSEFESİNDE DOĞA DURUMU VE ONDAN ÇIKIŞ

Beyazıt SÖYLEMEZ

HASSA İLÇESİNDE TARİHİ VE ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALAR

Habip TOKGÖZ

İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞUNDA THEODOR HERZL VE SİYONİZM

İshak KÜÇÜKYILDIZ

TORTUM ÇAYI HAVZASININ TARİHİ COĞRAFYASI

Muhammet Nuri CEYLAN

HÂMİT ZÜBEYR KOŞAY'IN TÜRK LÜK DÜŞÜNCESİ VE İZGÜ MESCİD ADLI ESERİ

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

ISSN 2587-2001

9 772587 200005